

Til Troms fylkeskommune

Tromsø, 14.3.2019

Innovasjon Norge Arktis - Årsrapport Troms 2018

1. Regionalt oppdrag, kap 550 post 62.

Overordnede føringer fra Troms fylkeskommune

Fylkesplan for Troms 2014-2025 er det overordnede styringsdokument for prioritering i Troms. Formålet med fylkesplanen er «å etablere et felles og omforent grunnlag for den strategiske utviklingen av Troms fylke». Fylkesplanen har mål og strategier for langsiktig utvikling, og som legger føringer for prioritering av innsats. Innovasjon Norge Arktis er en sentral aktør for å realisere målene i Fylkesplanen.

Fylkesplanens Handlingsprogram 2015-2018 bygger på Fylkesplan for Troms 2015-2025. Mål og strategier fra fylkesplanen er innarbeidet i handlingsprogrammet. Det gir strategiske føringer for de regionale bedriftsrettede virkemidlene og for 2018 er følgende to kapitler prioritert:

Kapittel 2 Nordområdene. Sentrale drivere er forholdet til Russland, klimaendringer og ressurser. Innsatsen skal være koblet på den nasjonale nordområdepolitikken og gi denne et regionalt uttrykk, der nærings-, infrastruktur- og kompetanseheving i Troms skal bidra til å sikre velferd og utvikling i Norge.

Kapittel 3 Næringsstrategier, FoU og kompetanse. Målet er å være konkurransedyktig nasjonalt og internasjonalt, og trekke til oss kompetent arbeidskraft, kapital og nyskapende virksomheter.

Strategi for næringsutvikling (SNU) gir retning for å sikre at regionale prioriteringer harmonerer med utfordringer, fortrinn og behov. SNU har fire fokusområder: Opplevelsesøkonomi, Sirkulær økonomi, Nærings- og innovasjonsmiljø og Stedbunden næringsutvikling.

Troms fylkeskommune ønsker en regional profil på midlene som avspeiler potensial og utfordringer hos næringslivet i Troms, innenfor fylkeskommunens prioriteringer. Fylket har et rikt næringsliv, men med mange mindre bedrifter med liten tilgang på privat kapital. Det bes om at IN bruker regionale midler til bl.a. å ruste mindre bedrifter til å nå opp i nasjonale konkurranser og ordninger, samt bidra med økt sikkerhet for lån til bedrifter innen primærnæringene (landbruk og fiskeri). I tillegg er det ønskelig at den regionale profilen hensyntar drivere som bærekraft og FoUol for å utløse verdiskapingspotensialet i næringslivet.

Oversikt bevilgninger stilt til disposisjon for 2018

Innovasjon Norge Arktis ble for 2018, over kap 550 post 62, overført 39,79 mill kr til bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger. Disse midlene skulle fordeles til bedriftsrettede tiltak mellom de ulike støtteformene innenfor de overordnede- og regionale prioriteringene fastsatt i tilsagnsbrevets Overordnede føringer for Troms fylkeskommune og Mål for INs aktivitet i Troms.

Innovasjon Norges delmål 1-3 ses i sammenheng med fylkets regionale prioriteringer. INs delmål er: Flere gode gründere, Flere vekstkraftige bedrifter og Flere innovative næringsmiljø.

Tabellen under viser utvikling av sammenheng mellom overførte rammer for kap 550 post 62 (og tidligere kap 551 post 60) (kolonne 1) og bevilgede beløp til næringslivet i Troms siste 4 år (kolonne 2+3=4).

	1	2	3	4
År	Ramme post 60 og 62	Bevilget post 60, 61 og 62 (tilskudd og lån)	Bevilget nasjonale midler (tilskudd og lån)	Sum bevilget til næringslivet i Troms fra IN Arktis
2015	45 738 000	56 737 040	441 967 425	498 704 465
2016	57 310 000	70 295 203	273 379 523	343 674 726
2017	41 900 000	121 630 359	227 409 900	349 040 259
2018	39 790 000	74 565 096	277 354 902	351 919 998

SNUs fire fokusområder

Opplevelsesøkonomi

Et samlebegrep for næringer som har til felles at de bidrar til å skape opplevelser

Troms opplevde totalt sett en relativt svak økning i overnattinger også i 2018, med en volumvekst på 0,4%. Totalt sett hadde Troms en fortsatt nedgang av norske overnattinger på 5,9%. Det utenlandske markedet fortsetter sin kraftige oppgang med 12%. Samlet utgjør utenlandske overnattinger nå ca. 39% av totale gjester til Troms, mot 19% i 2008. (221 000 utenlandske gjester i 2008 til 550 000 i 2018). Bak disse tallene ser vi også at yrkestrafikken og kurs/konferanser har en fortsatt nedgang, henholdsvis -2,4 og -11,9%, mens ferie/fritid har en økning på 6%.

Tallene viser at næringen i regionen fortsetter suksessen med utenlandske turoperatører og det individuelle markedet, mens innenlandsmarkedet, og kurs/konferansesegmentene trenger styrket bearbeiding. Innsatsen gjøres primært av MICE nettverket i regi av Visit Tromsø Region AS, samtidig som enkeltbedrifter og kommersielle nettverk sikter seg inn mot disse krevende og høytbetalende gjestene. Nettverket har nå også startet implementering av innsatsen for arrangementsutvikling (idretts- og kulturarrangementer) i sitt arbeid etter at arrangementsturismeprojektet er fullført.

Sesongmessig er det fortsatt i vinterhalvåret at aktivitets- og opplevelsesleverandørene opplever størst omsetning, og sektoren i Troms igangsatte derfor i 2016/17 organisering og planlegging av tiltak for å øke inntjeningen i månedene april til september. Klyngen Arctic 365 (tidligere ARENA Lønnsomme Vinteropplevelser) legger nå stor innsats med fokus på helårstrafikk. Dermed etableres det en bred og godt organisert innsats for å ivareta utvikling av Troms som helårs reisemål, i første omgang med fokus på sykkel (tydeligst organisert i prosjektet «Arctic Cycling»), vandring (eksempelvis «Arctic Hike»), fiske og andre aktiviteter som underbygger Innovasjon Norges prioriterte fokusområder for markedsføring av Norge som reisemål.

Også matopplevelser og samarbeid med kreative næringer er fortsatt i fokus i reiselivsutviklingen. Dette skjer bl.a. gjennom etablering av et nytt nettverk for kreative næringer i

samspill med reiseliv, samt en igangsetting av det nordnorske mat og reiselivsprosjektet, ledet av Innovasjon Norge Arktis.

Det legges for øvrig fortsatt betydelig innsats i å kanalisere turisttrafikk ut fra Tromsø til de øvrige regioner av Troms, ikke minst gjennom «Arctic Route»-samarbeidet. Utviklingen her har gått som budsjettert, og utviklingsinnsatsen fortsetter i 2019.

I 2016 startet Tromsø opp sitt arbeid med utviklingen av kommunen som Bærekraftig reisemål, og denne prosessen har foregått gjennom hele 2018. Det er ventet at sertifiseringen av Tromsø vil skje i 2019. Også Senja er nå i starten av en prosess for Bærekraftig reisemål, og det er gledelig at flere regioner nå gjør felles innsats for å styrke de langsiktige perspektiver av det økende besøk vi ser til regionen. I 2020 kan vi altså regne med at de tre store regionene Lyngen, Tromsø og Senja blir sertifisert for merket «Bærekraftig reisemål».

På bedriftsnivå ser vi flere nyetableringer i reiselivssektoren, både i Tromsø og de øvrige deler av fylket. Det er tilfredsstillende å registrere at de fleste etableringer dekker «flaskehals» og udekkede aktiviteter og opplevelser, gjerne i samarbeid med eksisterende bedrifter. Men vi ser dessverre også etablering av selskaper som ikke driver like seriøst og profesjonelt som de etablerte bedriftene. Dette er en uønsket utvikling som søkes løst gjennom sertifiserings- og kvalitetssikringsordninger som hvalguidesertifisering, nasjonalt kvalitetssikringssystem for aktivitetstilbydere (Varde) og arbeidet i forskjellige bedriftsnettverk.

Airbnb har for øvrig utviklet seg kraftig i fylket i løpet av få år. Ifølge tall fra Capia AS har antall tilgjengelige Airbnb-enheter i Troms økt med 23% fra desember 2017 til desember 2018. Det er flest leiligheter som tilbys.

Antall tilgjengelige romdøgn har økt med 30,9% til 82 705, og antall reserverte romdøgn økte med 32,1% til 38 843. Belegget er opp 0,4 prosentpoeng i samme periode. Totalt 2 536 Airbnb-enheter har vært tilgjengelig for utleie i Troms i løpet av de siste 12 månedene. Troms har i snitt hatt 2 295 tilgjengelige romdøgn per dag, og 906 reserverte romdøgn per dag.

Ifølge SSB er det i Troms 20 871 husholdninger som leier bolig, og totalt 100 593 Helårs og fritidsboliger. Antall Airbnb-enheter tilgjengelig for utleie siste 12 måneder Tilsvarende 12,2 prosent av antall husholdninger i leiemarkedet, og 2,5 prosent av antall boliger i fylket. Av disse 1541 enhetene i fylket var 1020 i Tromsø, Lyngen på 2. plass med 78 enheter, mens resten er jevnt fordelt i fylket. Satt i et perspektiv kan vi fastslå at 3 171 hotellrom var tilgjengelige i Troms i desember 2018, mens 3 144 rom var tilgjengelige for utleie gjennom Airbnb.

Det er også for øvrig å registrere at vi nå ser flere store investeringer i reiselivsanlegg enn tidligere – også i regionene utenfor Tromsø. Vi ser også signaler på at investorer (både fra andre næringssektorer og fra andre deler av Norge) viser gryende interesse for å bidra i disse større etableringene. Det registreres at vi de siste par år har sett flere planer om utbygging av overnattingskapasitet (hoteller og resorter) rundt i fylket. Vi regner med å se flere eksempler på slike i tiden som kommer.

Innovasjon Norge Arktis innvilget totalt 52,8 mill. kr til reiselivsnæringen Troms i 2018, fordelt på 76 bevilgninger. Av dette var kr 44,7 mill. regionale midler, mens kr 8,1 mill. var nasjonale midler.

Sirkulær økonomi

Ressurser forblir i økonomien i et kretsløp, slik at vi kan bedre ressursutnyttelsen

For havbruk i 2018 har innsatsen fra Innovasjon Norge vært rettet mot videreforedling av laksen, mer utnyttelse av plussråstoffet fra slakteriene og drøfting av aktuelle prosjekter innenfor «havmerder».

Innovasjon Norge gjennomførte et arrangement om muligheter for lønnsomme sidestrømmer av laks hvor 70 aktører innenfor lakseoppdrett, fiskeindustri, forskning og leverandørindustri var samlet. Arrangementet var vellykket og aktørene ga gode tilbakemeldinger. Bl.a som følge av arrangementet kom det konkrete samarbeidsprosjekter mellom deltakerbedriftene.

For hvitfisk/sjømat i 2018 har vi hatt fokuset på klynger og mulighetene innenfor bioøkonomi, hvor potensialet for lønnsomme aktører innenfor restråstoff med ny teknologi og kunnskap har vært prioritert

Innovasjon Norge har med bidrag fra de regionale virkemidlene til marine prosjekter i 2018 utløst nasjonale virkemidler fra nasjonale ordninger for etablerertilskudd, bioøkonomi og låneordningene.

Nærings- og innovasjonsmiljø

Økt verdiskaping gjennom ivaretagelse og mobilisering til forskningsbasert innovasjon og tilrettelegging for gründere og etablert næringsliv

Innovasjon Norge Arktis forvalter på vegne av Utenriksdepartementet de næringsrettede tilskuddsordningene ProRus og Arktis 2030. Formålet med ProRus og Arktis 2030 er å støtte opp om norsk nordområdepolitikk og norsk russlandspolitikk og å bidra til å fremme et bredt næringsrettet samarbeid i nordområdene. Ordningene skal legge til rette for og bidra til utveksling av erfaring, kunnskap og kompetanse. Ordningen er nasjonal og administreres av Innovasjon Norge Arktis. Siden 2014 har Innovasjon Norge Arktis hatt to dedikerte rådgivere til mobilisering, nettverksbygging, saksbehandling og rådgivning. En viktig del av ordningen er å bistå bedriftene i å se muligheter for næringsprosjekter og samarbeid i nordområdene med internasjonale samarbeidspartnere. Innovasjon Norge Arktis har bygget opp en bred kompetanse og erfaring fra ordningene som bedriftene har vurdert som svært viktig for utviklingen av prosjektene. Innovasjon Norges utekontorer i øvrige arktiske land har vært viktig i oppbyggingen av ordningene og i leveransen av tjenester til bedriftene.

Det er ansatt en egen Internasjonaliseringsrådgiver i IN Arktis i 2018 som har det overordnede ansvaret for måloppnåelse på å få bedrifter som er klare ut av landet og inn i internasjonale markeder. En rekke bedrifter fra Troms deltok i 2018 på ulike prosjekter og programmer som har internasjonalt fokus, med markedsrelaterte aktiviteter.

Internasjonalisering har økt fokus internt i IN og organisasjonen er over tid endret for å være best mulig rigget for dette. Utekontorene til IN har ved årsskiftet spilt inn sine ønsker om aktiviteter fra distriktskontorene basert på de antatt beste markedsmulighetene i de forskjellige landene og verdensdelene. De bedriftene fra Troms som antas modne og villige vil få flere muligheter til markedsrelaterte aktiviteter i utlandet i 2019. I tillegg vil faggruppene komme med innspill til hvilke

sektorer/industrier IN bør bruke ressurser på i så henseende. Deltakelse på Global Growth og mulighet til å være med på reiser til markeder i utlandet er eksempler på dette.

De fleste bedriftene IN Arktis jobber med i Troms er etablerte og er hvor den største verdiskapningen skjer. Derfor er det viktig å ruste disse best mulig til videre vekst. RUP-midlene IN får fra Fylkeskommunen er svært viktige i så henseende. Mangelen på risikokapital er en hemsko for utviklingen av næringslivet i Troms og bankene spiller her en stor rolle. IN ser at bankenes risikovilje varierer, spesielt i distriktene. Dette medfører at antatt gode prosjekter ikke igangsettes hvis bedriftene mislykkes med å skaffe tilstrekkelig egenkapital. RUP-midlene er derfor svært viktige for å til tross for dette kunne utløse disse gode prosjektene. Innovasjon Norge benytter alle tilgjengelige tjenester for vekstbedriftene i Troms, både finansielt og på kompetanse/rådgivningssiden.

Stedbunden verdiskaping

Økt verdiskaping gjennom ivaretagelse og mobilisering til forskningsbasert innovasjon og tilrettelegging for gründere og etablert næringsliv.

Innovasjon Norge har «Flere gode gründere» som ett av sine tre delmål. Med «gode» gründere mener vi gründere som evner å realisere sine ambisjoner gjennom å skape verdier og vokse. «Fra idé til marked» er en kompetansetjeneste for gründere i tidlig fase. På dette seminaret lærer man hvordan man kan gå frem for å teste og videreutvikle forretningsidéen, og hvordan Innovasjon Norge kan hjelpe til på veien. I Troms gjennomførte vi ni slike seminarer rundt omkring i fylket i 2018. Dette er en liten økning fra 2017. Når det gjelder de regionale virkemidlene ser vi en liten nedgang i 2018 sammenlignet med året før. Vi bevilget til sammen 5 mill kroner, noe som er en nedgang på ca 25%. Bruken av nasjonale midler for 2018 ligger på 5,8 mill kroner, noe som er på samme nivå som året før.

I tillegg til arbeidet med egne tjenester og virkemidler, har vi samarbeidet mye med økosystemet rundt entreprenørskap i fylket. Vi har samarbeidet med Ungt Entreprenørskap og Start UIT med blant annet juryarbeid og foredrag. Flow Coworking er en viktig aktør i økosystemet og vi har hatt flere arrangementer og samarbeid med dem. Kunnskapsparken Nord startet i fjor sin tredje runde av Arctic Accelerator. Dette er akselerator for unge gründere i Nord-Norge. Innovasjon Norge har bidratt finansielt i tillegg til rekruttering og rådgiving. Utover samarbeid på regionalt nivå, var vi i fjor delaktig i et NORA-prosjekt sammen med Island, Færøyene og Grønland. Vi arrangerte en entreprenørskapskonferanse i Nuuk, der flere norske gründerselskaper var deltakere. Gjennom dette prosjektet har vi styrket vårt nettverk med våre naboland i Arktis.

Sammen med Flow Coworking bidro vi med finansiering og rådgiving i forbindelse med arrangementet Cable Car Pitching, som ble arrangert i november. Cable Car Pitching er en konkurranse for både gründere og vekstbedrifter. På tur opp til Fjellstua med Fjellheisen har deltakerne ett minutt til å overbevise en jury om de fortjener å vinne. Pitchen live-streames til Fjellstua, huset på toppen av fjellet, hvor en jury sitter og følger med. Etter ett minutt stoppes kamera, og juryen har noen minutter på seg til å diskutere om de ønsker å høre mer om idéen. De som overbeviser juryen, ønskes velkommen opp på platået. De som ikke klarer det, må bli med heisen ned igjen. Målet med denne konkurransen er å koble gründere med kapital og samtidig sette Tromsø og Nord-Norge på kartet i forhold til entreprenørskap. Arrangementet ble en suksess med over 40 søkere fra hele landet. Det er ønskelig å få dette som et årlig arrangement.

Særlige regionale tilpassinger

Omstilling

Omstillingsarbeidet i Gratangen gikk i 2018 inn i sitt sjette og siste driftsår. Dyrøy kommune og Kvænangen kommune fikk omstillingsstatus fra 2017, og Dyrøy kom i gang tidlig 2018. Kvænangen kom noe seinere i gang. Innovasjon Norge har fulgt opp omstillingskommunene på samme måte som i resten av landet. Det er bevilget 150 000 kroner av sentrale KMD-midler til Dyrøy kommune; 100 000 kroner til forstudie for næringsvennlig kommune og 50 000 kroner til utviklingsprogram for handels- og servicenæringen.

Kreative næringer

Program for kreative næringer har som formål å styrke de kulturelle og kreative næringene i Troms, styrke næringsutviklingen i feltet, og å gjøre Innovasjon Norges virkemidler mer kjent og tilgjengelig for kulturbedriftene.

I arbeidet har man benyttet både de øremerkede RDA-midlene, regionale midler og nasjonale tilskuddsmidler. RDA-midlene utgjør omtrent 35 % av de totale tildelingene. Alt er gitt som tilskudd, lånefinansiering benyttes ikke.

Det er vanskelig å sammenligne tildelingene i Troms med andre regioner, da det ikke eksisterer lignende satsinger.

Det proaktive arbeidet har vært svært virkningsfullt for arbeidet med kreative næringer, og har hatt effekt på mange områder.

1. Innovasjon Norges virkemidler har blitt mer synlig for kulturbedriftene
2. Gjennom rådgivning har mange aktører fått hjelp til å utvikle sin virksomhet, ikke bare hvordan man kan innrette seg mot IN, men også hvordan jobbe med et marked, hvilke andre støtteordninger finnes og kobling mot andre aktører.
3. Innovasjon Norge har i samarbeid med Troms Fylkeskommune etablert et kompetanseprogram for festivaler. Programmet gjennomføres for første gang i 2018/19

Både rådgivning og saksbehandling innretter seg mot de eksisterende virkemidlene i Innovasjon Norge. Både mentorordningen, bedriftsnettverk og etablerertilskudd har tilgjengelig midler som benyttes til kreative næringer på samme måte man benytter de i andre næringer. I noen tilfeller kommer det saker som ikke naturlig faller inn i de tradisjonelle, og dersom dette er saker man mener er spesielt interessante benyttes RDA-midlene.

Strategisk næringsretta kommunesamarbeid

Innovasjon Norge er gjennom styringsdialogen kjent med at Troms fylkeskommune har omdisponert 10,75 mill. kroner av rammen på kap. 550 post 62 til post 64 og fordelt dette med 4,2 mill. kroner til kommunale næringsfond og 5,8 mill. kroner til distriktsrettede tiltak knyttet til strategiske næringsplaner i regionene. Innovasjon Norge ble invitert med og deltok i den forutgående planprosessen i Midt-Troms, men har for øvrig ikke vært engasjert i dette arbeidet i de tre andre regionene.

Så langt det er mulig og målrettet for vårt oppdrag, deltar Innovasjon Norge i fylkeskommunens samlinger på næringsområdet, og i samlinger kommuner, regionråd og næringsorganisasjoner inviterer til.

Klyngeinitiativ

Samarbeidet med fylkeskommunene på klyngearbeidet fungerer svært godt. Sammen gjennomfører vi samlinger i Klyngeforum Arktis for alle klyngene i Finnmark og Troms. I tillegg har vi møter med de tre fylkene i nord, Forskningsrådets representanter og Innovasjon Norge i nord. Formålet med møtet er å dele erfaringer med fylkeskommunenes policy på klynger og innovasjonspolitik, og hvordan vi kan samarbeide for å styrke dette arbeidet overfor næringslivet i landsdelen. I tillegg bidra til kompetansebygging og deling for de regionale klyngene vi har i regionen.

Vi har også godt samarbeid og samordning på finansiering av de klyngeinitiativene vi har i Troms, og deltar på møtene som klyngene inviterer oss til.

Klyngeprogrammet Norwegian Innovation Clusters er i endring etter tilbakemelding fra den nasjonale evalueringen og innspillene fra fylkeskommunene, Forskningsrådet og Siva. En av endringene består i å utvikle og tilby en læringsarena for klynger og klyngeinitiativ. For to av klyngene i Troms vil det i løpet av våren 2019 gjennomføres en workshop med klyngeledelsen og bedriftene med sikte på sammen med dem utarbeide en tydeligere ambisjon, aktiviteter og mål. Det vil danne grunnlaget for en styrket klyngeledelse og for å stille sterkere i en søknad inn i det nasjonale klyngeprogrammet.

Innovasjon Norge finansierer sammen med fylkeskommunen klyngene i Troms. Vi har god dialog og vil for 2019 utforme felles særvilkår med fylkeskommunen på de tilsagn vi gir til klyngene.

Leverandørutviklingsprogrammet «Høyere opp i verdikjeden»

Klyngene er en viktig målgruppe i leverandørutviklingsprogrammet Høyere opp i verdikjeden (nå N²). Prosjektet har en kostnadsramme på 58 mill kr over 3 år og er initiert fra departementet/regjeringen med dette mandatet

- Styrke utviklingen av nordnorske leverandørmiljøer ved å etablere et leverandørutviklingsprogram via Innovasjon Norge med fokus på Nord-Norge.
- Styrke brobyggingen mellom nordnorske forskningsmiljøer og bedrifter. Tematisk innretning skal bygge på regionenes strategier for næringsutvikling og innovasjon.

Et leverandørutviklingsprogram for nordnorske bedrifter for å skape lokale ringvirkninger av de rike (natur-)ressursene og store planlagte investeringer. De tre fylkeskommunene i nord og Sametinget er eiere av programmet, og Forskningsrådet og Innovasjon Norge vil delta i styringsgruppen og i prosjektgruppen for programmet. Programmet har oppstart i Alta 20. mars 2019, og det vil være en tett dialog med andre leverandørutviklingsprogram i landsdelen for å se på felles kompetansetiltak og unngå at det gjennomføres tilsvarende aktiviteter parallelt. Dette vil gjelde spesielt Leverandørutviklingsprogrammet Havbruk og Leverandørutviklingsprogrammet Havteknologi.

Regional medfinansiering EU-programmer

IN Arktis har en egen EU-rådgiver for Nord-Norge. EU-rådgiveren markedsfører og mobiliserer til bedriftsrettede programmer innen Horisont 2020. Vi har størst fokus på programmene SMB Instrumentet fase 1 og fase 2 og Fast Track to Innovation. Det registreres en økende interesse for EU-deltakelse fra fylket. I løpet av 2018 lyktes flere bedrifter fra Troms å komme gjennom det trange nåløyet for EU-finansiering. 25 bedrifter fra Troms mottok EU-rådgivning i løpet av 2018. Flere av disse jobber med søknader for innsending i 2019. For andre ligger en EU-søknad langt frem i tid. Det er særlig innen IKT, helse og bioteknologi at interessen er størst. Det har vært avholdt flere mobiliseringsseminarer, og vår EU-rådgiver har faste kontordager hos Norinnova i Forskningsparken. Det har ikke vært bevilget regional medfinansiering i 2018. Dette arbeidet støttes gjennom programmet Seal of Excellence med ramme fra Kunnskapsdepartementet.

Brukergrupper

I Troms er det behov for å utvikle mangfoldet i næringslivet. Unge, kvinner og tilflyttere er prioriterte målgrupper innenfor de ulike satsingene. Det er også ei målsetting om at minst 40 % av de direkte bedriftsrettede virkemidlene skal nå fram til bedrifter med kvinnelige ledere eller eiere.

Virkemiddelutviklingen fra 2017 til 2018 viser at målsettingen for andelen kvinnelige prosjekteiere er nådd. 41 % av alle bevilgede midler (tilskudd og lån) kan knyttes opp til INs definisjon av kvinnerettet. Det gjelder selskap med kvinnelig daglig leder, kvinnelig eier eller selskap med min. 30 % kvinnelige styremedlemmer.

Kvinnerettet (personlig næringsdrivende)	2018	2017
Aldersgrupper	Kr	Kr
< 35	10 111 000	6 829 000
35 - 50	44 370 500	22 145 000
51 - 55	9 180 000	6 865 000
> 55	15 333 000	12 461 000
Uspesifisert	65 695 742	54 947 924
Sum	144 690 242	103 247 924
Andel av totalt	41 %	30 %
Sum totalt	351 919 998	349 040 259

Fordeling hovedgrupper av regionale virkemidler

Endringer i antall saker og bevilgede beløp fra 2017 som viser arbeidet med oppdragsbrevets målsettinger. Bevilgningene omfatter både årets ramme og resirkulerte midler fra tidligere års rammer. Antall saker er stabilt, men både investeringstilskudd og risikolån er lavere enn året før. En viktig årsak er reduksjon i tilgjengelig rammer og en nedprioritering av investeringstilskudd. Dette er en type tilskudd som i mindre grad bidrar til oppfylging av oppdragets mål. Det har derfor i større grad vært fokusert på tilbud om risikolån, men for flere bedrifter er INs lånetilbud mindre interessant enn konkurrerende tilbud fra bank. Dette skyldes at IN ikke forhandler om lånerente, men gir et fast tilbud som søker må ta stilling til.

År KMD 550.62 og 551.60 (RUP)	2018		2017	
	Antall	Kr	Antall	Kr
Etablerertilskudd	16	5 008 478	22	6 697 333
Investeringstilskudd	13	6 005 000	18	9 463 500
Bedriftsutviklingstilskudd	80	25 959 618	66	21 635 526
Risikolån	20	32 900 000	26	73 140 000
Garantier	2	1 300 000	2	2 000 000
Sum	131	71 173 096	134	112 936 359

Kompensasjonsordningen for regional differensiert (RDA) arbeidsgiveravgift ble avvirket som egen ordning i 2016. Det frigjøres imidlertid midler fra avsluttede prosjekter, som blir bevilget på nytt til ny prosjekter som faller innenfor føringene for denne rammen. Tilgjengelig ramme er imidlertid lav og det er begrensede muligheter for tilførsel av nye midler som følge av at det ikke er mange løpende prosjekter som kan gi annullering ved utbetaling.

År KMD 551.61 (RDA)	2018		2017	
	Antall	Kr	Antall	Kr
Investeringstilskudd	2	2 060 000	1	250 000
Bedriftsutviklingstilskudd	9	1 332 000	30	8 444 000
Sum	11	3 392 000	31	8 694 000

Landbruket i Troms

I 2018 har det vært økt satsing på bærproduksjon og det er flere som er interessert i å etablere seg. For første gang er det startet et kompetanseprogram for reinprodusenter hvor vi har bevilget midler. Dette er bygd opp på samme måte som Fram Agro, og får gode tilbakemeldinger. Vi har også gjennomført Fram Agro for generasjonsskifte. Vi har fremdeles god pågang av generasjonsskifte-søknader. Vi har satsset mye på saueprodusenter i 2018. Dette fordi vi ikke vil ha mulighet til å finansiere slike prosjekter i 2019 som følge av nasjonal policy.

Arbeidet i 2018 i Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping (reinprogrammet) har i hovedsak dreid seg om økt kompetanse og lønnsomhet i bedriftene. Det er lagt ned mye ressurser i kompetanseprogrammet for reinkjøttneringen, hvor 10 bedrifter meldte seg på innledningsvis. Siste samling i programmet er februar 2019 og det er fortsatt 8 bedrifter, hvorav 2 fra Troms, med i programmet. Programmet har flere deltemaer, men lønnsomhet og profesjonalisering er den røde tråden.

I 2016, 2017 og videre i 2018 har reinkjøttet som produkt opplevd god etterspørsel og god pris i markedet. Bransjen har gjort et kollektivt løft på designfronten og har ila. disse årene mottatt en rekke priser for design og kvalitet.

År	2018		2017	
	Antall	Kr	Antall	Kr
Landbruk				
Etablerertilskudd	3	147 000	2	130 000
Investeringstilskudd	36	23 467 500	30	25 633 000
Bedriftsutviklingstilskudd	16	9 364 000	6	655 000
Risikolån	3	5 595 000	3	4 630 000
Landbrukslån	46	66 878 000	33	49 465 000
Programmer for landbruket	7	6 947 221	6	1 088 000
Sum	111	112 398 721	80	81 601 000

Energisektoren

Innovasjon Norge Arktis engasjementer knyttet til fornybar energi kan deles i to: SMB-bedrifter som leverer varer og tjenester til store prosjekter som Statnetts utbygging av ny 402 kV kraftlinje fra Ofoten til Skaidi og bedrifter som drifter eller leverer varer og tjenester til lokale bioenergianlegg. Statnetts linjebygging har utløst betydelig verdiskaping for flere lokale selskaper innen bygg og anlegg, forpleining og transport. Det har vært etablert flere bedriftsnettverk med målsetting å sammen kunne levere til denne utbyggingen.

Bioenergibransjen har hatt utfordringer knyttet til lave alternativpriser for andre energibærere, i Nord-Troms forsterkes dette av momsfritak for bruk av elektriske kraft, mens fjernvarme levert med andre energibærere må betale mva. Likeledes er det store avstander og relativt vanskelige driftsforhold i skogbruket i Troms som gjør at lønnsomheten i bransjen er lav. Dette har resultert i flere konkurser, samt at biokjelen ved UNN i Tromsø blir gjort til backup for det nye forbrenningsanlegget til Kvitebjørn Varme AS. Resultatet av dette er betydelig redusert uttak av energivirke i Midt- og Nord-Troms. Statkraft Varmes anlegg i Harstad er i positiv utvikling, men også her har flisleverandørene dårlig lønnsomhet. Bildet ser nå ut til å kunne snu. Siste året har strømprisen steget kraftig grunnet lite nedbør, samt økte europeiske kraftpriser som følge av bl.a. økt pris på CO₂-kvoter. Det har igjen ført til økt etterspørsel etter energivirke, noe som kan bidra til økt lønnsomhet i næringen. Innovasjon Norge Arktis startet i samarbeid med Fylkesmennene i Nord-Norge mobilisering blant bønder for i større grad ta i bruk bioenergi på egne bruk. Det forventes at dette bidrar til økt aktivitet på området i 2019.

Innovasjon Norge har i samarbeid med Equinor og AkerBP etablert leverandørutviklingsprogrammet Havteknologi. Programmet har som ambisjon å få til crossovereffekter mellom petroleumsnæringene og andre næringer i havrommet, særlig havbruksnæringen. Programmet har vært under utvikling i 2018. Prosjektledelsen for programmet ble i januar tildelt Kunnskapsparken Bodø, og programmet vil bli rullet ut i løpet av første halvår 2019. Det forventes at programmet genererer betydelig mobilisering til disse næringene i 2019-20.

Viktige trekk i fordelingen mellom regionene i Troms

Fordelingen mellom regionene i Troms er relativt stabil for tilskudd. Den store variasjonen i innvilget beløp skyldes nedgang i innvilgede risikolån.

År	2018		2017	
Regionfordeling, regionale tilskudd og lån	Antall	Kr	Antall	Kr
Midt-Troms regionen	33	19 782 000	32	25 578 000
Nord-Troms regionen	14	5 891 978	21	13 597 430
Sør-Troms regionen	21	11 305 000	27	10 164 543
Troms, hele fylket	6	1 700 000	7	3 402 700
Tromsø-regionen	68	35 886 118	78	68 887 686
Sum	142	74 565 096	165	121 630 359

Den samme trenden er gjeldende for den totale fordelingen av både regionale og nasjonale midler. Tromsø-regionene har hatt en betydelig nedgang, mens både Sør-Troms og Nord-Troms har hatt en betydelig oppgang. Nedgangen i Troms-regionen har sammenheng med lavere uttak av både markedslån og risikolån. I Nord-Troms er det særlig markedslån som har økt vesentlig. Den mest positive trenden er at både tilskudd og lån øker i Sør-Troms. Dette har vært en region med tradisjonelt lite engasjementer i IN.

År	2018		2017	
Regionfordeling, totalt	Antall	Kr	Antall	Kr
Midt-Troms regionen	61	66 943 460	63	83 073 900
Nord-Troms regionen	38	95 474 478	50	44 823 430
Sør-Troms regionen	71	62 329 043	56	34 650 543
Troms, hele fylket	10	6 215 562	8	3 552 700
Tromsø-regionen	155	120 957 455	163	182 939 686
Sum	335	351 919 998	340	349 040 259

For nærmere detaljert kommuneoversikt se vedlegg 1 Kommunefordeling Troms 2018 og 2017.

2. Bruk av nasjonale midler

2.1 Låneordninger

År	2018		2017	
Lån	Antall	Kr	Antall	Kr
Fiskeflåte	20	128 978 783	31	97 720 000
Industribygg	3	4 869 556	4	17 500 000
Oppstartslån	-	-	2	3 000 000
Sum	23	133 848 339	37	118 220 000

Fiskeflåte

Flåtelån er den klart mest benyttede låneordningen og stod alene for utlån i 2018 på kr 129 mill. Dette er en klar økning fra 2017, men den årlige variasjonen er stor siden ett enkelt lån kan gi meget store utslag. 48 % av flåtelånene er knyttet til investeringer i nye fartøy/nybygg, 37 % til investering og oppgradering av brukte fartøy, og 15 % til kjøp av fiskerettigheter. Samlet sett har

bevilgningene gitt en sysselsettingseffekt på 14 personer. Ved utgangen av desember 2018 var samlet utlån fra IN til fiskeflåten i Troms 1,128 mrd kroner.

Gjennom bruk av låne- og tilskuddsvirkemidlene er det lagt til rette for utvikling av vekstkraftige bedrifter med fokus på regionale fortrinn, næringsutvikling og kompetanse knyttet til bærekraftig utnyttning av naturressurser. Troms fylkeskommune har, gjennom sitt fiskeflåtefond, vært en viktig bidragsyter i finansieringen av enkeltprosjekter der også Innovasjon Norge har stått for en større andel av lånefinansieringen. Ansvarlig lån fra flåtefondet reduserer egenkapitalkravet til søkerbedriften og bidrar til å bedre likviditeten i en kritisk periode etter at prosjektet er gjennomført.

Industribygg

Det er ønskelig fra INs side å øke andelen markedslån til industribygg. Imidlertid er det varierende behov for markedslån til industrivirksomheter siden forretningsbankene dekker etterspørselen for lån der bedriften tilbyr tilfredsstillende sikkerhet. Det er kun i noen tilfeller IN går inn sammen med bedriftens bankforbindelse og deler risiko med markedslån. IN bidrar som oftest med risikolån med prioritet i sikkerheter etter banken. Disse lånene registreres under regionale virkemidler som følge av at deler av risikoen avlastes med avsetning til tapsfond. Denne avsetningen hentes fra den regionale tilskuddsrammen.

Oppstartslån

Dette er en type lån innrettet mot bedrifter i etableringsfasen med stort kapitalbehov og eiere som kan matche lånebeløp med innskutt kapital og kausjon for deler av lånet. Typisk lånestørrelse er 1,5 mill kr som matches med 1,0 mill kr i egenkapital og kausjon fra eierne på kr 300 000. Det er derfor ikke alle år det kommer opp søknader som er aktuelle for denne låneordningen. Alternativet er kommersialiseringstilskudd, noe som passer bedrifter med liten tilgang på risikokapital og mindre kapitalbehov i oppstartsfasen. Det arbeides imidlertid aktivt for å rekruttere flere saker der denne låneordningen kan vurderes.

2.2 Tilskuddsordninger

Tabellen under viser en liten økning i tilskudd til bedriftene i Troms over de nasjonale virkemidlene. IN Arktis har fokus på bruk av nasjonale etablerertilskudd, miljøteknologiordningen og bioøkonomi. Det er særlig positivt at vi i 2018 har klart å opprettholde andelen av etablerertilskudd. Det betyr at vi har mange bedrifter i Troms som konkurrerer om prosjektstøtte nasjonalt, og dermed har prosjekter med et internasjonalt potensial. Selv om andelen tilskudd fra Miljøteknologiordningen er på samme nivå som i 2017, er det en økning i antall prosjekter som får gjennomslag. Flere av prosjektene er innvilget forprosjektstøtte, og vil sannsynligvis komme tilbake på et senere tidspunkt med et større hovedprosjekt. Miljøteknologiordningen er et satsingsområde for IN arktis og vil ha et enda sterkere mobiliseringsfokus i 2019. Øvrige program omfatter spesielle nasjonale satsinger som bl.a. Arktis 2030 og ProRus, EU-midler, Mentortjenesten, Kondemneringstilskudd og adm. støtte til såkornfond.

År	2018		2017	
	Nasjonale tilskudd	Antall	Kr	Antall
Innovasjonskontrakter	3	4 770 000	3	3 300 000
Etablerertilskudd	17	5 810 000	19	5 842 000
Reiseliv	1	112 543	3	1 131 500
Miljøteknologi	3	3 517 000	1	3 500 000
Bioøkonomi	6	3 380 000	4	4 740 000
Kreativ næring	-	-	1	300 000
Klynger/bedriftsnettverk	5	2 960 000	4	2 300 000
Regional omstilling	2	138 904	6	960 400
Øvrige program	22	10 419 395	17	5 515 000
Sum	59	31 107 842	58	27 588 900

Tabellen for Satsing viser en bransjefordeling av tilskudd og lån basert på INs satsingsområder og saksbehandlers egen vurdering av prosjektenes innhold. Den ivaretar derfor en bredere vurdering enn søkerens egen registrering i Bransjeregisteret. Landbruksprosjekter har hatt en betydelig økning fra 2017 som i hovedsak kan knyttes til generasjonsskifter og innsatsen mot sauebøndene. Marin og maritim sektor må gjerne ses i sammenheng da det i noen store prosjekter kan være vanskelig å vurdere om det er fangstleddet, oppdrett eller videre bearbeiding som er hovedinnholdet. Reiseliv er fortsatt et stort satsingsområde, med et høyt antall saker og beløp som blir bevilget hvert år.

År	2018		2017	
	Satsning	Antall	Kr	Antall
Energi og miljø	3	2 600 000	8	6 902 500
Helse	13	7 227 618	12	6 541 500
Landbruk	114	115 463 277	84	86 787 500
Marin	47	144 929 283	56	119 304 500
Maritim	6	4 755 000	10	47 222 000
Olje og gass	2	1 750 000	5	1 451 000
Reiseliv	83	52 769 521	80	50 457 159
Ikke satsingsområde	67	22 425 299	85	30 374 100
Sum	335	351 919 998	340	349 040 259

2.3 Mobiliseringsaktiviteter 2018

Et viktig tiltak for mobilisering av etablerere på et lavterskelnivå er gjennomføring av seminaret Fra idé til marked. Seminaret går over to timer og gir bl.a. en kort innføring i forretningsmodellering og Lean StartUp-metoden. Etter seminaret tilbys deltakerne korte 10 minutters møter for å stille spørsmål de ikke vil ta opp i plenum. Tilbudet er etterspurt og ble gjennomført 8 seminarer med tilsammen 127 deltakere, og 52 av disse tok imot tilbudet om møte i etterkant. Etterspørselen er størst i Tromsø. Det ble i tillegg gjennomført seminarer i Harstad, Finnsnes og Storslett.

Utover Fra idé til marked ble det i Troms gjennomført 67 - en til mange - mobiliseringstiltak. Tre tiltak var rettet mot bedriftsnettverk og klyngeetablering, ytterligere 7 mot

gründere/entreprenører og 48 spesifikt mot vekstbedrifter. I tillegg 9 arrangement mot bredere grupper av mulige kunder. Disse arrangementene var spesielt rettet mot kreative næringer og inngår i vår proaktive virksomhet innen Kultur næringssettingen.

3. Resultatvurderinger

Oppdragsbrevet gir føringer om årlig rapportering på resultater og effekter av INs innsats i Troms, basert på det nasjonale mål- og resultatstyringssystemet (MRS). Effekt- og resultatindikatorer skal knyttes opp mot de tre delmålene: Flere gode gründere, flere vekstkraftige bedrifter og flere innovative næringsmiljøer. MRS er under utvikling og mye av tallgrunnlaget er ikke tilstrekkelig til å brytes ned på fylkesnivå. De fleste effekter oppgis på nasjonalt nivå og presenteres i INs årsrapport, som blir tilgjengelig på internett.

IN har over noe tid samarbeidet med Statistisk Sentralbyrå og Senter for Økonomisk Analyse for å måle mulige effekter av INs engasjement i bedriftene som mottar støtte. Et gjennomgående trekk er at bedrifter som mottar oppfølging i tillegg til finansiering har 10 % høyere uttelling på resultatindikatorerne markedsutvikling, produkt- og prosessutvikling og strategi. Bedrifter som i tillegg mottar våre kompetanse- og rådgivingstjenester har hele 23 %-poeng høyere uttelling på resultatindikatorerne. Det kan være bistand fra våre utekontor, Eksportsenteret og deltakelse på kompetansehevende kurs og nettverksprogram.

SSB gjennomførte i 2017 en effektundersøkelse mellom bedrifter eldre enn 3 år og som har mottatt støtte/rådgiving fra IN opp mot en tilnærmet identisk kontrollgruppe. Tallen fra Troms ble vurdert som klart signifikante og viste 9,5 % høyere salgsinntekter og 5,6% flere nyansatte enn kontrollgruppen.

SØA overtok oppdraget og gjennomførte i 2018 en tilsvarende undersøkelse, men med større kontrollgrupper og fant 5,9 % høyere salgsinntekter og 3,7 % flere nyansatte. Gjennomsnittstallene for hele landet var 8,6% for salgstill og 2,6 % for nyansatte. Analysen viser at det er klare effekter av INs virksomhet i forhold til bedrifter som ikke mottar støtte. IN Arktis bidrar med de bedriftsrettede virkemidlene til flere arbeidsplasser i Troms enn landsgjennomsnittet og en klar positiv omsetningsvekst, om enn noe lavere enn landsgjennomsnittet.

Innovasjon Norge Arktis

Linda B. Randal
direktør

Vedlegg 1
Kommunefordeling Troms 2018 og 2017

Kommune	2018		2017		Risikoårlån		2017		2018		Markedslån		2017		2018		2017		Totalt	
	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Beløp
Balsfjord	14	8 652 000	12	5 484 000	2	2 290 000	1	2 430 000	13	17 210 000	9	6 868 000	51	42 934 000					51	42 934 000
Bardu	7	2 652 000	4	4 715 000			1	2 000 000	1	2 400 000	2	6 415 000	15	18 182 000					15	18 182 000
Berg	5	1 678 000	2	2 175 000	3	5 400 000	1	700 000					11	9 953 000					11	9 953 000
Dyrøy	6	3 113 904	4	1 434 400	2	5 900 000	2	1 950 000	1	245 000			15	12 643 304					15	12 643 304
Gratangen	5	2 706 000	7	2 102 500					3	3 710 000			15	8 518 500					15	8 518 500
Harstad	29	22 224 043	24	7 475 538	1	1 000 000			8	17 893 000	3	8 050 000	65	56 642 581					65	56 642 581
Ibestad	2	1 760 000	1	270 505	1	2 500 000							6	6 530 505					6	6 530 505
Karlsøy	1	573 000	4	1 191 500			3	37 800 000	6	12 650 000	7	39 600 000	21	91 814 500					21	91 814 500
Kvæfjord	10	3 591 000	5	2 859 000	1	805 000			4	3 420 000	3	3 683 000	23	14 358 000					23	14 358 000
Kvænangen	2	1 135 978	2	513 500	1	-			1	400 000			6	2 049 478					6	2 049 478
Kåfjord			1	70 000					3	1 790 000	4	3 159 000	8	5 019 000					8	5 019 000
Lavangen	3	1 370 000	4	2 500 000									7	3 870 000					7	3 870 000
Levick	10	4 091 500	13	4 188 000	3	3 700 000	6	10 690 000	4	27 869 556	8	29 850 000	45	81 139 056					45	81 139 056
Lyngen	4	785 000	14	7 030 000			5	10 300 000	7	61 370 000	7	10 310 000	37	89 795 000					37	89 795 000
Målselv	8	1 104 500	7	3 970 000			1	200 000	3	4 285 000	2	8 072 000	21	17 631 500					21	17 631 500
Nordreisa	7	3 197 500	4	1 319 000	1	2 500 000			3	7 820 000	2	6 370 000	17	21 206 500					17	21 206 500
Salangen	1	650 000	2	650 000									3	1 300 000					3	1 300 000
Skjervøy	2	590 000	1	53 000	2	1 200 000			1	13 300 000	1	2 500 000	7	17 643 000					7	17 643 000
Skånland	2	100 000	3	3 072 000	1	600 000	1	1 200 000					8	5 760 000					8	5 760 000
Storfjord	3	1 146 000	8	1 718 950					1	240 000	1	1 480 000	13	4 584 950					13	4 584 950
Sørreisa			2	450 000									2	450 000					2	450 000
Torsken	2	1 542 500	1	100 000									3	1 642 500					3	1 642 500
Tranøy	3	411 500	5	1 964 500	2	1 800 000	2	4 200 000					12	8 376 000					12	8 376 000
Tromsø	105	42 108 672	101	42 726 186	3	10 800 000	8	9 300 000	10	26 123 783	18	37 540 000	246	169 148 641					246	169 148 641
Troms	9	4 215 562	8	3 552 700	1	2 000 000			69	200 726 339	68	164 685 000	18	9 768 262					18	9 768 262
Sum totalt	240	109 398 659	239	101 585 259	24	40 495 000	31	80 770 000	69	200 726 339	68	164 685 000	675	700 960 257	2	1 300 000	2	2 000 000	675	700 960 257

